Ture avanture

NATISNI

"Pridte u pusta - vina in klobas bo dovolj za vse!"

Oddaja Na lepše na sporedu ob petkih 21.30 na TV SLO 1
13. februar 2015 ob 20:28
LjubljanaMMC RTV SLO

Pust je muhast in ne goduje vsako leto na isti dan. Še posebej zanimivo ga s samosvojo kulturno dediščino slavijo na Cerkljanskem, v Ilirski Bistrici, v Kanalu ob Soči in v Cerknici.

Pust predstavlja prvega znanilca pomladi in že od prakrščanske dobe simbolizira konec teme. Kelti so k nam prinesli kulturo, katere sestavni del so bili tudi maskirni pohodi. Njihova značilnost so bile živalske maske, zlasti od jelena in košute, ki so se pri ljudeh ohranile vse do današnjih dni. Prva pustovanja v Sloveniji segajo v 17. stoletje in kljub ostrim nasprotovanjem Cerkve ter oblastnikov so se pustne norčije ohranile skozi čas.

Na pragu pustnih norčij in povork bomo tokratno oddajo Na lepše posvetili pustu kot turistični priložnosti. Skupaj s škoromati, laufarji in liškimi maskami bomo odganjali zimo in spoznavali slovenske tradicionalne pustne maske - tokrat v službi turizma!

Pustni karnevali bodo ta konec tedna po različnih koncih Slovenije privabili številne obiskovalce. Bolj kot mesta bodo v ospredju zanimanja vasi, kjer so doma avtentične maske. Prostori, kjer pust še ni postal komercialen in kjer daje vtis intime ter izrazite lokalnosti. Tak primer so škoromati - prastari pustni liki, ki ob pustu še vedno razgrajajo po Hrušici, Pregarjah, Hujah, Podgradu in še drugih brkinskih vaseh. Škoromati veljajo tudi za prve in najstarejše omenjene maske v Sloveniji, saj jih v pisnih virih čedadskih in videmskih arhivov najdemo že v prvi polovici 14. stoletja.

Pust predstavlja prvega znanilca pomladi in že od prakrščanske dobe simbolizira konec teme.

Prva pustovanja v Sloveniji segajo v 17. stoletje in kljub ostrim nasprotovanjem Cerkve ter oblastnikov so se pustne norčije ohranile skozi čas. Foto: Na lepše

Pustni karnevali bodo ta konec tedna po različnih koncih Slovenije privabili številne obiskovalce. Foto: Na lepše

Ekipa oddaje Na lepše je te magične in mogočne like obiskala v Brkinih - prostoru, kjer si domačini pravijo tudi, da *"nesmo ne Čiči ne Brčini ma smo jušto na konfini*". V vasi Podgrad in Hrušica stari mojstri v zaprašenih delavnicah še vedno izdelujejo starodavne maske in obličja, vaška skupnost pa še oživlja pustne povorke in tradicionalno poberijo. **Dušan Štrancar** iz Hrušice, ki izdeluje lesena obličja iz lipovega lesa, pravi, da domačini pri naročilu mask vedno pravijo: "*Naredi mi hedu grdu obličje!"* V teh koncih tudi mogočni lik ***kleščarja*** *oziroma* ***škopita*** z orjaškimi kleščami še vedno lovi mlada dekleta in jih maže s sajami - kar priča o plodnosti ter o tem, da se bo dekle to leto najbrž možilo.

Pustno obarvana oddaja Na lepše. Foto: Na lepše

Štiri kilometre stran od Ilirske Bistrice v vasi Vrbica pa smo obiskali tudi **vrbiške šeme**. Maske, ki so bile za raziskovalce pustnega izročila dolgo skrivnost. Edinstvene larfe iz ovčjih kož so se prvič pojavile v 30. letih prejšnjega stoletja, še danes pa jih izdeluje **Boris Cekada**. Vrbiške šeme pa so znane tudi kot nemo gledališče, saj maske v pustni povorki ves čas molčijo.

V Cerknici pa letos praznujejo 40 let tamkajšnjega Pustnega društva. Cerkljanski laufarji - pustna družina s kar 25 izvirnimi in hudomušnimi maskami - so znani tudi po likih tako iz vsakdanjega kot političnega življenja. Laufarija se sicer začne že prvo nedeljo po novem letu, ko se na ulicah prikaže prvi laufar, v celoti pa se družina pojavi na pustno nedeljo. Cerkljanske laufarje najbolj zaznamujejo lesena naličja, nekatera so bolj arhaičnega videza, druga pa zelo človeku podobna. Vsaka maska ima svojo zgodbo, ena najbolj impozantnih v družini pa je ***ta terjast***. Ta predstavlja duha umrlih prednikov in spada v skupino mask še iz časa poganskih obredov.

Bogastvo pustnega izročila pa odražajo tudi ***liške maske***. Izvirajo iz okoliških vasi Liškega področja pod Kanalskim Kolovratom, njihova največja posebnost pa je, da so narejene iz pločevine. Po drugi svetovni vojni so na račun izseljevanja v tem koncu pustne šege in liške maske skorajda izginile iz ljudskega spomina. Do danes so se ohranile po zaslugi Etnološkega društva liški Pustje, ki v svojem muzeju hrani okoli 200 mask.

Oddaja Na lepše je na sporedu vsak petek ob 21.30 na TV SLO 1

Pust danes izgublja tradicionalni pomen. Pustni karnevali postajajo izložba turizma, kljub temu pa so še vedno iskrena priložnost, da se spomnimo pustne dediščine in se razveselimo krofov ter brezsramnega veseljačenja. Ali kot pravijo v vasi Hrušica, kjer so njihovi škoromati vpisani v register žive kulturne dediščine: "*To je za našo vas največji praznik v letu! Komaj čakamo ta pust, da smo malo drugačni. Da damo gor svojo pravo masko. Sploh pa, pridite v našo družbo - vina in klobas bo dovolj za vse!*"

Marjana Grčman, urednica oddaje **Na lepše**